

7. Harington R., Sancher B., Bleak P. IBM LinkWay. Hipermedia for the PC. – Philadelphia: John Wiley a Sons Inc., 1990. – 234 с.

Глушук В.М.

ІДЕОЛОГІЯ ПАТРІОТИЗМУ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Любов до Батьківщини притаманна усім народам і бере свій початок з глибини віків. Історія свідчить, що любов до рідної землі, мови та національної культури продовжувала глибокий запал у масах в часи тяжких випробувань для народів. Почуття любові до Батьківщини та ненависті до її ворогів були і залишаються найважливішим моральним джерелом самовідданої боротьби патріотичних сил проти рабства та поневолення, відстоювання самостійності, незалежності, територіальної цілісності, демократичного шляху розвитку. Тому національно-патріотичне виховання молодого покоління на даному етапі розвитку нашої незалежної держави повинно бути в центрі уваги.

Школа будь-якого народу прагне виховувати громадянина-патріота. Не є винятком і українська школа, хоч умови, за яких вона намагається сьогодні здійснювати цю місію, видаються дуже тяжкими. Маємо руїну духовного життя, занепад національної свідомості, тотальну орієнтацію людини на матеріальні вигоди, економічні злидні тощо. З огляду на це особливої ваги набуває відповідна педагогічна компетенція виховника в тій ділянці [1].

У розвитку національно-патріотичної свідомості дитини та зрілої людини можна виділити щонайменше три етапи, які накладають на цю свідомість помітний відбиток, збагачують їх зміст.

Етап раннього етнічного самоусвідомлення є першоосновою, корінням патріотизму. Сприяння усвідомленню етнічної приналежності дитини розпочинається з перших днів її життя в сім'ї, якщо вона відзначається національними особливостями та національним побутом – з материнської мови, колискової пісні, бабусиної казки, з участі дитини народних звичаях та обрядах, із засвоєння народної пісні, з причетності до процесу народної творчості тощо. Діти дошкільного віку беруть участь у народних звичаєвих діях (коляда, віншування, гаївки, писанки, вертеп тощо). Традиції, звичаї та обряди мають глибокий вплив на виховання, і не тільки національне, оскільки вони завжди підтримуються силою громадської думки і періодично повторюються. У сім'ї і школі діти засвоюють шанобливе ставлення до видатних українських історичних і культурних діячів, повагу до ідеалів, за які вони боролися, беруть участь у

вшануванні їхньої пам'яті. У ранньому дитячому віці формується культ рідного дому, сім'ї, рідного села, культ предків.

На етапі етнізації свідомості формується те, що Г.Ващенко називав "стихийним патріотизмом". За його визначенням, "стихийний патріотизм – це неусвідомлена любов до рідної природи, своїх земляків, рідних звичаїв, традицій, рідної мови. В основі його лежать в першу чергу навички. Людина, живучи довго серед певного оточення, так зживається з ним, що вона стає ніби частиною її" [2]. На психіці людини позначається клімат і навіть температурні умови та вид харчування. Вона органічно зростається з довкіллям, природою, життям найближчих людей, з характерними формами господарювання. І таке почуття – любов до всього оточуючого людину – може іноді набувати високого напруження.

Етап національно-політичного самоусвідомлення за нормальних умов припадає переважно на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї і школи переходить у громадське середовище. Процес її загальної соціалізації передбачає усвідомлення свого "я" як частки суспільного організму, що має національно-політичний характер. Під впливом усвідомлення соціального життя, вивчення історії та культури народу юнак задумується над тим місцем, яке вона посідає серед інших націй, робить вибір у відстоюванні її свободи. Етап національно-політичного становлення юнака пов'язаний з його громадською активізацією, з усвідомленням політичної ситуації, у якій живе і розвивається нація. В цей час відбувається приєднання підлітків до молодіжних громадських та політичних об'єднань і організацій, котрі своїми програмами і діяльністю впливають на політизацію їхньої свідомості ("Пласт", "СНУМ", "Січ" тощо).

Етап державно-патріотичного самоусвідомлення. Якщо націоналіст любить свою націю, то патріот любить свою Батьківщину. Ця загальнопоширена думка вказує на те, що патріотизм (громадянськість) є ширшим поняттям, ніж націоналізм. Він є виявом любові та поваги до своєї держави як головної мети національної боротьби і може трактуватися як рівень державно-патріотичного самоусвідомлення.

Державно-патріотичний рівень становлення національної свідомості передбачає також терпиме ставлення до національно-культурних вартостей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності.

Національне виховання сьогодні здійснюється в умовах загальної деідеологізації та деполітизації школи. З одного боку, потреба національного самоусвідомлення спонукає нас до політичної освіти молодого покоління і до прищеплення йому відданості своїй нації, а з другого – кожна людина повинна реалізувати власне право на вибір, зокрема, вибір ідеологічної та політичної

позиції. Демократія – це свобода думки, віри і поглядів в умовах конкуренції різних форм свідомості.

Ідеологія державотворення, державозахисту і державозбереження є важливим компонентом виховних систем усіх демократичних держав. Прищеплення її дітям називають вихованням громадянськості. З огляду на це заперечення такої загальнодержавної ідеології шляхом навмисного сплутування її з крайніми поглядами деяких націоналістичних партій є фальшуванням дійсного стану речей і виявом ідеології антиукраїнської. Кілька останніх десятиліть поняття “ідеологія” вживалося лише у значенні системи ідей, поглядів, теорій, цілей певної політичної партії, класу. В сучасних умовах цей термін, крім названого, означає також систему ідей, поглядів, цінностей різних поколінь, громадських рухів, об’єднань.

Античні мудреці говорили: “ Хочеш зміцнювати державу – виховай юнацтво”. Тобто ще з сивої давнини етносоціальні явища освіти й виховання, патріотизм, громадськість, державницькі ідеї та устремління громадян усвідомлювалися і утверджувалися в діях, справах як сенс і мета життя.

Сучасна західноєвропейська концепція нації виділяє найфундаментальніші ідеї, без яких неможливе її повноцінне життя, функціонування держави. Так, професор Лондонської школи економіки Ентоні Сміт зазначає: “ Історична територія, політико-юридична спільнота, політико-юридична рівність членів, спільна громадська культура та ідеологія – ось компоненти стандартної західної моделі нації” [3].

Як бачимо, ідеї політики, права, законодавства і, підкреслимо, *ідеології нації* становлять основу свідомості, духовності, культури як суспільства в цілому, так і кожного громадянина держави. Головним фактором, змістовним і смисловим компонентом, найпотужнішим рушієм життя й діяльності окремої людини і всього суспільства є Любов – до рідної землі, мови, культури, народу, держави, людства, природи. Ідея Любові провідна в українській національній ідеології. В.Липинський пророчо писав: “ Коли відродження націй відбувається без національного ідеалізму, без любові до цілої нації в усіх її класах і групах, без того ідейного національного пафосу, тобто романтичного захоплення образом повної волі й незалежності нації, що йшло в парі з відродженням усіх європейських народів, то внаслідок з того ж самого поняття нації викидається весь його творчий зміст. Остається тільки форма – мертва шкарлупина без зерна” [4].

В останні роки у різних сферах життя громадяни України керуються ідеологією державотворення, яка є квінтесенцією української національної ідеології. Її основні ідеї, в тому числі і педагогічно трансформовані, відображені в Конституції України, в документах державної ваги, в Державній національній

програмі “Освіта” (Україна ХХІ століття) та ін. Ідеологія державотворення створює найсприятливіші умови для всебічного розвитку особистості, пробудження задатків і нахилів, виховання патріотизму, громадянськості, національно-державницької спрямованості особистості, її діяльності. Значна частина вчених, інших представників української інтелігенції глибоко переконана в тому, що ідеологія державотворення має бути державною ідеологією незалежної України.

Державна ідеологія, яка ґрунтується на українській національній ідеології, забезпечує свободу мислення і діяльності в усіх сферах життя, засуджує порушення чинного законодавства, а також аморальні, непарламентські і неконституційні форми боротьби. Вона створює найширші можливості для демократизації і гуманізації освіти, розвитку творчості кожного вчителя, вихователя, керівника школи, творчого застосування кращих здобутків вітчизняної і зарубіжної педагогіки.

О.В.Духнович (1803-1865) обстоював ідею народності виховання. Важливою ознакою народності вважав мову, виступав за те, щоб у школах Закарпаття викладання велось рідною мовою, щоб там було створено систему виховання відповідно до історичних і національних традицій народу. Особливим засобом такого виховання має бути народна пісня, що пробуджує і розвиває любов до рідного краю. Мета виховання, на його думку, – формування громадянина і патріота. Для цього слід розвивати задатки, закладені в людині природою, і відповідно до них розвивати її розумово, морально й фізично. О.Духнович наголошує на вихованні молодого покоління в дусі працьовитості, бо людина, вихована поза працею, є тягарем для суспільства [5].

Серцевиною патріотичного, громадянського виховання учнівської молоді є формування в неї національної ідеології, її квінтесенції – ідеології державотворення. “Ідеологія державотворення, державозахисту і державозбереження, – підкреслює проф. О.Вишневський, – є важливим компонентом виховних систем усіх держав. Прищеплення її дітям називають вихованням громадянськості”.

Реформуючи зміст освіти, необхідно домагатися, щоб він відповідав завданням формування в учнівської молоді української національної ідеології. Цілі, завдання навчання, форми організації пізнавальної діяльності школярів, методи і прийоми роботи з ними мають ґрунтуватися на системі ідей, цінностей, які виробив протягом тисячоліть український народ. Погляди і переконання особистості, вихованої у дійсно національній школі, зумовлять готовність і здатність “відстоювати себе проти натиску чужонаціональних стихій з різних боків” (Д.Чижевський).

З усього сказаного випливає, що вкрай необхідним є інтегрований навчальний курс *українознавство* – “методологія, теорія і стратегія розбудови Української держави” (П.Кононенко).

Високоєфективним шляхом формування в сучасній молоді шляхетних ідей, моральних цінностей, державотворчих якостей є реалізація цілей і завдань творчо відроджуваних нині етнопедагогіки, козацької педагогіки, лицарського виховання.

Кроком деідеологізації школи, виховання є *оцінка всіх ідеологій через призму загальнолюдських морально-людських морально-етичних цінностей: ідеалів добра, правди, краси, справедливості, сумління, людськості, гідності тощо.*

“Виховання – бувши... патріотичним і державницьким, не сміє бути ідеологічним із якимсь конкретним партійно-політичним спрямуванням”, – пише В.Янів [6].

Важливо, щоб кожен навчально-виховний заклад, кожен педагог постійно дбали про активну участь вихованців у дитячому і юнацькому молодіжному русі.

“Життя вимагає від людини високої дисципліни і виконавської чіткості – рис, що в нашому характері репрезентовані надто слабко”(О.Вишневський).

Використання у змісті навчально-виховного процесу українознавства повинне не лише розкривати учням, студентам внутрішню єдність формування українців як нації і держави, їхньої ментальності, а й виступати синтезуючим чинником, філософією і методологією komponування змісту національного виховання [7].

Здобуття Україною незалежності, підвищення національної самосвідомості українського народу поставили проблеми патріотичного виховання молоді та підготовки її до військової служби поряд з найважливішими, першочерговими завданнями державотворення.

Необхідно постійно нарощувати зусилля, спрямовані на об'єднання батьківської та педагогічної громадськості, всієї української інтелігенції з тим, щоб підростаючі покоління успішно оволодівали українською національною ідеологією – ідеологією державотворення, палкого патріотизму і високої громадянськості.

Література

1. Вишневський О. Сучасне українське виховання. – Львів, 1996.
2. Ващенко І. Комунізм, інтернаціоналізм і виховання любові до Батьківщини // *Визвольний шлях*: 36. – Лондон, 1956.
3. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. – К., 1994.
4. Вячеслав Липинський – Дмитро Донцов. Дві концепції української політичної думки. – Нью-Йорк, 1996.
5. Фіцула М. Загальні засади педагогіки. – К., 2000.

6. Янів В. Українська вдача і наш виховний ідеал // Визвольний шлях. – 1969. – № 7-8.

7. Мартинюк І. Національне виховання: теорія і методологія. – К., 1995.

Голець М.

Науково-дослідний інститут мовознавства

ДО ІСТОРІЇ ТВОРЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ РАНЬОГО ВІКУ

В Україні назріла актуальна проблема розробки педагогічної термінології на українознавчій основі. Розв'язання цієї проблеми потребує вивчення основних понять пізнавальної діяльності дитини раннього віку в працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Сучасні термінологічні дослідження педагогічних та психологічних термінів сприяють створенню терміносистеми з проблем розвитку і виховання малюків. Потужний шар нашої педагогічної термінології пов'язаний з давньою українською мовою, давньогрецькою та латиною. Однак, запозичуючи терміни, варто дотримуватись українознавчих засад термінотворення. Коли це справді інтернаціональний термін, яким послуговується наука різних країн і якщо назва в дану галузь вносить нове поняття, потрібно підшукати український відповідник. Систематичне порівняння наукових дефініцій із тлумаченням значення слів та словосполучень в літературних джерелах та словниках дає змогу виявити відомі історичні обставини за якими українська термінологія іде шляхом іншомовних запозичень та їх адаптації на українському ґрунті. Найважливішим і найперспективнішим шляхом українського педагогічного термінотворення є збагачення терміносистем за рахунок власних лексичних ресурсів.

На позначення пізнавальної діяльності дитини раннього віку, українська педагогічна термінологія як лексична система володіє багатьма власними ресурсами, які сягають своїми джерелами періоду Київської Русі. Періодом початкового формування майбутньої педагогічної термінології можна вважати XI ст. Збереглися твори XI ст. щодо виховання: збірники законів “Руська правда” Ярослава Мудрого і “Правда” Ярославовичів (його синів), Іларіона “Повчання про корисність душевну”, “Слово про закон і благодать”, “Повчання своїм дітям” Володимира Мономаха, “Житіє Євдокії Полоцької”, “Повчання дітям” ченця Ксенофонта, низка часописів та листів [8, 13]. Ці твори залишили слід в історії педагогіки як зразки формування педагогічних понять, опису народних традицій